

Den proletära internationalismens nödvändighet och objektiva rötter

av Pierre Frank (1968)

Begreppet proletär internationalism växte fram redan under arbetarrörelsens första period i början av 1800-talet och föregick till och med marxismens uppdykande. Men marxismen gav det en kraftig impuls och under ett decennium var Marx den drivande kraften bakom arbetarklassens första livskraftiga internationella organisation.

Internationalen försvann, men återuppbyggdes fram till 1914. Dess teoretiska och politiska nödvändighet ifrågasattes aldrig. Första världskrigets utbrott markerade den andra Internationalens misslyckande som revolutionär samlingspunkt för den internationella arbetarklassen. Men oktoberrevolutionen födde den tredje Internationalen, den Kommunistiska Internationalen. Och under ett antal år, innan den underkastades stalinismen, reste den stolt den socialistiska världsrevolutionens fana.

Idag, mer än hundra år efter bildandet av den första Internationalen och femtio år efter oktoberrevolutionens seger, existerar det ingen politisk *mass*international värd namnet. Ingen, inte ens ledarna för de socialistiska partierna tar allvarligt på den organisation som säger sig utgöra fortsättningen på den Socialistiska Internationalen. Den är ingenting mer än en klubb för spridda ofarliga diskussioner.

Vad gäller de kommunistiska partier som härstammar från den Kommunistiska Internationalen, så har de en sak gemensamt, även om de idag skiljer sig på vissa grundläggande frågor från den yttersta högern, som Jugoslaviens Kommunistiska Parti, över Sovjetunionens Kommunistiska Parti till den yttersta vänstern som Kinas Kommunistiska Parti: Fast alla säger sig ansluta sig till den proletära internationalismen, så motsätter de sig alla varje internationell organisation som skulle kunna förena dem på ett permanent sätt.

Slutet för Internationalerna har inte åtföljts av något formellt förkastande av den proletära internationalismen. De socialdemokratiska ledarna har inte ansträngt sig med någon teori för att upprätthålla både sin international och sin aktivitet till stöd för sina respektive borgarklasser. De kommunistiska partierna upplever just nu allvarliga meningsskiljaktigheter där olika tolkningar av den proletära internationalismen ställs mot varandra.

Det kan därför vara vart besväret att gå igenom begreppet, dess ursprung, den objektiva verklighet på vilken det har sin grund, de faktorer som har orsakat dess deformationer och att se etter vilka modifieringar eller tillägg som måste inlemmas i det som ett resultat av de nya problem arbetarrörelsen står inför. För den proletära internationalismen, lika lite som något annat begrepp, kan inte vara och är inte någon orörlig och statisk idé, utanför tid och rum.

Jag ska börja med en kort historisk skiss över den här frågan från Marx över det första världskriget och bildandet av den Kommunistiska Internationalen till dess degeneration under Stalins ledning. Vi ska se hur frågan idag formas av existensen av en rad arbetarstater med byråkratiska ledarskap. Genom att ta hänsyn till komplexiteten hos de problem som arbetarrörelsen idag står inför i förhållande till den situation den befann sig i för hundra eller bara femtio år sedan, kommer jag att försöka komma fram till en sant revolutionärt marxistisk syn på den proletära internationalismen under var epok.

Jag vill emellertid redan från början poängtera att begreppet proletär internationalism, som är ett centralt begrepp, har blockerats eller förvrängts framför allt genom påverkan från nationell eller snarare *nationalstaten*: Först i formen av den borgerliga staten, och sedan i form av den isolerade arbetarstaten Sovjetunionen. I den i första formen förorsakade den den Andra

Internationalens misslyckande. I sin senaste form ledde den, tillsammans med stalinismen, till den Tredje Internationalens sönderfall. Och slutligen har den idag, med existensen av en rad byråkratiskt styrda arbetarstater, bland annat lett till en ojämeförlig skärpning av den sino-sovjetiska konflikten samtidigt med USA:s skamlösa eskalering i Vietnam.

För verkliga revolutionära marxister är den proletära internationalismen inte en sentimental känsla, som faller sönder så fort vi börjar höra ljuden från gevär, kanoner och bomber. Det är ett grundläggande begrepp, som alltför ofta hånats, ett begrepp som har djupa objektiva rötter. Det är ett begrepp vars tillämpning kapitalismen fasar för. Det är ett grundläggande begrepp som måste återupprättas för att dra uppmärksamheten från det trask i vilket socialdemokraterna och stalinisterna har sänkt ner den.

När de först utarbetade sin teori om den historiska materialismen förde Marx och Engels kortfattat fram den historiskt materialistiska grunden för den proletära internationalismen i *Den tyska ideologin*:

”För övrigt är själva massan av människor, som *bara* är arbetare – och som kollektivt är avskuren från kapital och från varje begränsad tillfredsställelse i sin egenskap av avskuren arbetskraft och vars prekära situation således inte längre bara består i att varje arbetare kan mista sitt arbete som en säkrad livsinkomst – uttryck för och betingad av konkurrensens och därmed *världsmarknadens* existens. Proletariatet kan alltså bara existera *världshistoriskt*, liksom kommunismen och dess aktioner över huvud bara kan finnas på det ’världshistoriska’ planet.”¹

Parollen ”Arbetare i alla länder, förena er!”, som det *Kommunistiska Manifestet* slutar med, är den ideologiska slutsatsen från den outplånliga fresk av mänsklighetens historia. Där visas hur produktivkrafternas utveckling bryter sig ur de nationella ramarna för att skapa världsmarknaden. Speciellt den produktivkraft – proletariatet – vars historiska uppgift det är att krossa det kapitalistiska systemet. *Manifestet* pekar sedan på en av arbetarkampens speciella aspekter:

”Proletariatets kamp mot bourgeoisin är att börja med till formen, ehuru icke till innehållet, en nationell kamp. Varje lands proletariat måste naturligtvis först bli färdigt med sitt eget lands bourgeoisin.”²

Alltså: För den vetenskapliga socialismens grundare var klasskampens innehåll internationellt eftersom dess mål, att skapa ett socialistiskt samhälle, är internationellt till sin karaktär. Även om den form klasskampen tar i första hand är nationell eftersom arbetarklassen står inför problemet att ta makten i sina olika länder.

Marx hade inget behov av att utveckla de teoretiska konsekvenserna av dessa åsikter. Arbetarrörelsen på hans tid, som inte bara var begränsad till ett litet antal länder, utan än mer till små minoriteter inom varje lands arbetarklass, var internationalistisk – i alla fall instinktivt, om än inte utifrån en avancerad teoretisk förståelse.

När den första Internationalen grundades 1864 skrev Marx, enligt honom själv, dess stadgar i ett språk anpassat till den tidens arbetarrörelse. Så här uttrycker han sig där i frågan om den proletära internationalismen:

”Att arbetets frigörelse varken är en lokal eller nationell, utan en social fråga, som omfattar alla länder där det moderna samhället förekommer, och vars lösning avhänger en såväl praktisk som teoretiskt samverkan mellan de mest framskridna länderna;

¹ Marx, [Ur "Den tyska ideologin"](#) [Inga sidhänvisningar görs vid referenser till texter på Internet]

² Marx, [Det kommunistiska partiets manifest](#)

Att det nuvarande återuppvaknandet för arbetarklassen i Europas mest industrialiserade länder väcker nya förhoppningar, samtidigt som det är en allvarlig varning mot ett återfall till gamla fel, och gör det nödvändigt att omedelbart sammansluta de allttjämt avskilda rörelserna...”³

Marx återupprepade samma ståndpunkter i sin *Kritik av Gothaprogrammet*, som riktades mot Lasalles synsätt. Han hade t ex ”fattat arbetarrörelsen från den mest trångbröstadade nationella ståndpunkt”.⁴ ”Alltså inte ett ord om den tyska arbetarklassens *internationella funktioner!*”.⁵ Marx skrev om detta program, vars skrivningar om internationalism han fann stå ”ännu oändligt långt efter frihandelspartiets. Också det påstår att målet för dess strävan är ’den internationella folkförbrödringen’. Men det *gör* också något för att handeln skall bli internationell ...”⁶

Låt mig som en sista punkt tillägga att för Marx och Engels kombinerades denna syn på internationalismen, den internationella kampen för socialismen, dialektiskt med försvaret av de då nationellt förtryckta europeiska nationerna (Irland och Polen).

Den Andra Internationalens förräderi mot den proletära internationalismen i augusti 1914 hade sitt ursprung i denna organisations och dess sektioners opportunistiska degeneration. Det första världskriget avslöjade en av reformismens grundläggande aspekter: anpassningen av arbetarpartierna i varje land till sina respektive borgarklasser i namn av ett föregivet gemensamt intresse. I de omkring femton år som föregick krigets utbrott genomförde den Andra Internationalen två olika huvudsakliga diskussioner: en kring revisionismen företrädd av Bernstein; den andra hade att göra med världskriget, för vilket vägen hade jämnats i den tidens stora kapitalistiska länder. I båda fallen var diskussionerna mycket hårda, men de förblev fullständigt skilda från varandra. På så sätt kunde många centrister fördöma revisionismen och samtidigt lägga grunden för revisionismens och socialpatriotismens seger i augusti 1914 i debatten i krigsfrågan. Denna diskussion följde revisionismdebatterna och pågick utan att några klara ståndpunkter utkristalliserades (om man undantar det tillägg till resolutionen vid 1907 års kongress i Stuttgart som fördes fram av Rosa Luxemburg och Lenin).

Då de försvarade den revolutionära marxismen genom hela det första världskriget slog Lenin, Trotskij och Rosa Luxemburg fast klasskampens i grunden internationella karaktär och nödvändigheten av att sätta den proletära internationalismen över allt annat för att förhindra att förräderiet den 2 augusti 1914 återupprepades. Trots alla små skiljaktigheter, och även stora (speciellt, i Rosa Luxemburgs fall, kring frågan om berättigandet av den kamp som vissa folk förde för sitt nationella oberoende), som fanns mellan dem vid den tiden, tog de alla ställning för återuppbygget av en International i vilken så kallade nationella intressen skulle underordnas världsrevolutionens behov och där varje tendens som skulle kunna uppmuntra socialpatriotism skulle utrotas. Den Tredje Internationalen, den Kommunistiska Internationalen, återförsäkrade, när den grundades i mars 1919, dessa principer och förde in dem i sina stadgar och huvudresolutioner.

Med Oktoberrevolutionens seger fick frågan om den proletära internationalismen en ny dimension och blev därmed mycket mer komplicerad. Den proletära internationalismen hade dittills betytt arbetarrörelsens internationella solidaritet med varje masskamp i varje land, och en gemensam kamp för alla arbetare mot de stridande borgerliga regeringar som var inbegripna i ett imperialistiskt krig. Men nu las en ny princip till, principen att försvara en stat där arbetarklassen just hade tagit makten. Dessutom påpekas det att denna stats politik och

³ Marx, [Allmänna stadgar för Internationella Arbetarassociationen](#)

⁴ Marx, [Kritik av Gothaprogrammet](#)

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

massornas politik i denna stat i förhållande till masskampen i den övriga världen skulle föras i överensstämmelse med den proletära internationalismens principer.

Under Sovjetunionens och den Kommunistiska Internationalens första år skapade dessa nya uppgifter inga teoretiska och politiska problem. Världens arbetare mobiliserade mot de imperialistiska interventionerna av sovjetiskt territorium. Den sovjetiska regimen och den Kommunistiska Internationalen stödde, allt medan de hade en viss arbetsfördelning, alla de revolutionära angrepp mot det kapitalistiska styret som ägde rum över världen.

Men i kölvattnet av de politiska och sociala bakslag som ledde till att byråkratin kom till makten i Sovjetunionen efter 1922-23, dök nya begrepp upp. Dessa medförde en förvrängning av den proletära internationalismen, och, än värre, perverterade den politik som fördes av den Kommunistiska Internationalen och dess sektioner. Den teori som Sovjetunionens hela in- och utrikespolitik har bundits upp till sen dess, det vill säga teorin om ”bygget av socialismen i ett land”, förde automatiskt in en tudelning mellan Sovjetunionens utveckling och revolutionens frammarsch i resten av världen. För socialismen kunde enligt den här teorin byggas i Sovjetunionen oavsett vad som hände i andra länder.

Det är sant att Stalin förde in ett viktigt villkor i detta synsätt: hotet av ett imperialistiskt krig mot Sovjetunionen. Men det hade ingenting med teoretiska spekulationer att göra. Eftersom teorin om socialismen i ett land uttryckte intressena hos ett konservativt byråkratiskt skikt med ett begränsat nationellt synsätt, kunde den inte annat än få politiska konsekvenser för den stora frågan om krig mot Sovjetunionen. Försvar av Sovjetunionen isolerat från en revolutionär utveckling i resten av världen blev ett centralt element i den politik som fördes av den Kommunistiska Internationalen och dess sektioner. Från det var det bara ett kort steg och ett steg som snabbt togs – att underordna dess organisationers politik behovet att försvara Sovjetunionen som detta försvar sägs av Kreml.

På så sätt grundade de organisationer som tjänade stalinismen inte sin politik i den internationella masskampens objektiva utveckling. För Kreml var Sovjetunionens framtid inte längre beroende av världsrevolutionen utan av att bevara *status quo* i de internationella relationerna. Men revolutioner ruckar på *status quo*. Så mer än en revolutionär massrörelse offrades eller övergavs för att passa Kremels diplomatiska behov. Det är en lång historia som börjar med den tyska revolutionen 1923 och andra kinesiska revolutionen 1925-27.

Idag uttrycks denna linje, i förhållande till den nya situation och styrkeförhållanden som råder under perioden efter det andra världskriget, i Sovjetunionens begränsade stöd till Vietnam, där dess mål inte är den vietnamesiska revolutionens seger, utan bara ett fungerande förhållande till imperialismen som skulle tillåta en rent ekonomisk tävlan mellan Sovjetunionen och USA inom ramen för en fredlig samexistens. Då stalinisterna har gjort försvaret av Sovjetunionen till sin huvudsakliga uppgift helt åtskilt från kampen för världsrevolutionens seger, har de tagit upp ett gammalt argument från de tyska socialdemokraterna före 1914 och under det första världskriget, fast i ny form: de existerande arbetarorganisationerna får inte sättas i fara.

I sin strävan att legitimera denna politik, tvingades Stalin, fångad som han var av sin syn på ”socialismen i ett land”, att ge en teoretisk tolkning av den proletära internationalismen som i verkligheten blev till ett stöd för ”nationalsocialismen”.

För att presentera den klarast möjliga förklaringen av den här frågan behöver jag bara citera ett långt stycke från en polemik av Trotskij. I sitt förord till den tyska utgåvan av *Den permanenta revolutionen* (mars 1930) citerar han ett avsnitt ur ett tal som Stalin höll den sjätte maj 1929, där denna behandlade de interna problemen i USA:s kommunistiska parti:

”Det vore fel”, säger Stalin i sin argumentation mot en av de amerikanska fraktionerna, ”att ignorera de specifika särigheterna inom den amerikanska kapitalismen. Kommunistpartiet måste

ta hänsyn till dem i sitt arbete. Men det vore än felaktigare att basera kommunistpartiernas aktiviteter på dessa specifika säregenheter, ty grunden för varje kommunistpartis handlande, inkl. det amerikanska kommunistpartiet, måste vara kapitalismens *allmänna drag*, vilka är *desamma för alla länder*, och inte de specifika dragen i ett visst land. *Det är just på detta som kommunistpartiernas internationalism beror. De specifika dragen kompletterar endast de allmänna.*" (*Bolsjevik* nr 1 1930, s. 8. Vår kurs.)⁷

Och Trotskij kommenterar så här:

"Dessa rader kunde inte vara tydligare. Under täckmantel av ett ekonomiskt rättfärdigande för internationalismen, presenterar Stalin i själva verket ett rättfärdigande för nationell socialism. Det är fel att säga att världsekonomin helt enkelt endast skulle vara en summa av likartade nationella delar. Det är fel att säga att de specifika dragen *'endast kompletterar de allmänna'*, ungefär som en vårta i ett ansikte. I själva verket representerar de nationella säregenheterna en originell kombination av världsprocessens grundläggande drivkrafter. Denna originalitet kan vara av avgörande betydelse för den revolutionära strategin under flera år. Det räcker att erinra om att proletariatet i ett efterblivet land har kommit till makten många år före proletariatet i de utvecklade länderna. Denna historiska lärdom visar att, trots vad Stalin säger, är det absolut fel att basera kommunistpartiernas aktivitet på några *'allmänna drag'*, dvs. på en abstrakt sorts nationell kapitalism. Det är också fullständigt felaktigt att hävda att på detta beror *'kommunistpartiernas internationalism'*. I själva verket beror den på nationalstatens otillräcklighet, vilken för länge sedan har överlevt sig själv och förvandlats till en broms på produktivkrafternas utveckling. Den nationella kapitalismen kan inte ens förstås, än mindre omstörtas utom som en del av världsekonomin.

De olika ländernas ekonomiska säregenheter är inte på något sätt av underordnad karaktär: det räcker att jämföra England och Indien, USA och Brasilien. Men den nationella ekonomins specifika drag utgör – oberoende av deras storlek – en integrerad del och blir i allt högre grad en aktiv substans av den s.k. världsekonomin och endast på denna grund kan kommunistpartierna i sista hand bygga sin internationalism.

Stalins karakteristik av de nationella säregenheterna som ett simpelt "komplement" till de allmänna dragen, står i skriande – och ändå ingen tillfällig – motsägelse till den Stalinska förståelsen (dvs. brist på förståelse) för lagen om kapitalismens ojämna utveckling.

Denna lag har, som alla känner till, proklamerats av Stalin som den mest grundläggande, viktigaste och mest universella av alla lagar. Med hjälp av lagen om den ojämna utvecklingen – som han har förvandlat till en tom abstraktion – försöker Stalin lösa alla livets gåtor. Men det märkliga är att han inte ens märker att *just den nationella säregenheten inte är någonting annat än den mest generella produkten av den historiska utvecklingens ojämnheter, dess slutmål, så att säga*. Det är endast nödvändigt att korrekt förstå denna ojämnheter, att se den i dess fulla sammanhang, och att utsträcka den till det förkapitalistiska förflutna. Den snabbare eller långsammare utvecklingen av produktivkrafterna; den utsträckt eller sammandragna karaktären i hela historiska epoker – t.ex. medeltiden, gillesystemet, den upplysta absolutismen, parlamentarismen; den ojämna utvecklingen mellan olika grenar av kulturen – allt detta bildar basen i dessa nationella "säregenheter". Säregenheten i en nationellt social typ är en kristallisering av ojämnheten i dess bildande....

Genom att förvandla lagen om den ojämna utvecklingen till en fetisch, förklarar Stalin att den är en tillräcklig bas för nationell socialism, inte som en typ gemensam för alla länder, utan som ett undantag, något messianskt, rent ryskt. Det är enligt Stalin möjligt att bygga upp ett självständigt socialistiskt samhälle enbart i Ryssland. Genom detta höjer han Rysslands nationella säregenheter över såväl de *'allmänna dragen'* av varje kapitalistisk nation, som över världsekonomin i helhet. Det är just här som de ödesdigra bristerna i hela Stalins konception börjar. Sovjetunionens säregenheter skulle vara så märkliga att de möjliggör uppbygget av dess egen socialism inom dess egna gränser oberoende av vad som händer resten av mänskligheten. Vad gäller andra länder, vilka inte fått del av denna messianska inregel är deras säregenheter endast *'kompletterande'* till de

⁷ Trotskij, [Den permanenta revolutionen](#)

allmänna dragen, endast en vårta i ansiktet. 'Det vore fel', undervisar Stalin, 'att basera de kommunistiska partiernas aktiviteter på dessa specifika drag'.⁸

Jag ska komplettera detta långa citat med ett annat stycke från samma förord. I detta skisserar Trotskij, medan han går emot det självtillräckliga synsätt på den sovjetiska ekonomin som dominerade utarbetandet av femårsplanerna under Stalins tid, en handlingslinje som gör det möjligt att besvara de frågor som ställs idag genom existensen av en rad arbetarstater:

"Ett realistiskt program för en isolerad arbetarstat kan inte ha som målsättning att uppnå 'självständighet' från världsekonomin, än mindre att bygga upp ett nationellt socialistiskt samhälle 'på kort tid'. Uppgiften kan inte bestå i att uppnå ett abstrakt maximitempo, utan det optimala, dvs. det bästa tempot, de som följer ur förhållandena för den egna ekonomin och för världsekonomin, stärker proletariats ställning, förbereder de elementen för det framtida internationella socialistiska samhället, och samtidigt, och framför allt, systematiskt förbättrar proletariats levnadsstandard och stärker dess allians med de icke-exploaterande massorna på landsbygden. Detta mål måste vara i kraft för hela den förberedande perioden, dvs. till dess den segerrika revolutionen i de utvecklade länderna frigör Sovjetunionen från dess nuvarande isolerade ställning."⁹

Denna situation där en isolerad arbetarstat med exceptionella drag existerar bredvid kapitalistiska stater i vilka de kommunistiska partierna skulle bygga sin aktivitet på kapitalismens "allmänna drag", och den politik Stalin utarbetade för den, passade inte längre för de förutsättningar som följde det andra världskriget. Trots det faktum att den stalinistiska politiken i slutet av kriget framgångsrikt stod i vägen för segerrika revolutionära uppsving i Västeuropa och i andra länder, som Grekland, skapades nya arbetarstater oberoende av den politiken och ibland i motsättning till den. Dessutom utvecklades revolutionen i de koloniala och halv-koloniala länderna på ett våldsamt sätt. Frågan om den proletära internationalismen måste därför ta hänsyn till nya faktorer som existensen av flera arbetarstater och nya revolutionära rörelser, som trots att de kämpade mot imperialismen inte var arbetarrörelser i egentlig mening.

Den objektiva situationen blev extremt komplex. Denna komplexitet ökades ytterligare av massrörelsernas byråkratiska ledarskaps synsätt och den politik de följde. Det var uppenbarligen naturligt för ledarskapen i de koloniala och halvkoloniala länderna att starkt betona den nationella sidan av deras kamp, vars internationella aspekt låg i en världsomfattande solidaritet mot imperialismen – en solidaritet som ofta förbleknade efter det att man uppnått sin självständighet, speciellt när revolutionen inte övergick i ett socialistiskt stadium. Utvecklingen av den afro-asiatiska kongressen, som grundades i Bandung, är ett bevis på detta.

Men de rörelser som sade sig vara socialistiska framstod knappast i någon bättre dager. Det är knappast nödvändigt att nämna att de socialistiska partierna – vars inflytande är begränsat till de gamla kapitalistiska länderna – inte rört ett finger för att befria sig från de band som binder dem vid sina respektive borgarklasser – snarast tvärtom. Det är på grund av de kommunistiska ledarskapen som frågan har fått en sådan extremt komplex karaktär.

För dem kunde frågan inte längre bara vara ett försvar av en isolerad arbetarstat. Ett försök gjordes att ersätta denna ide med synen på ett socialistiskt läger bestående av arbetarstater. Men flera faktorer inverkade för att vända upp och ner på saker och ting. Först och främst gav sig Stalin direkt efter det andra världskriget in i en politik av att plundra de territorier som ockuperats av den sovjetiska armén. Den politiken modifierades först senare bland de länder som inbegreps, även om de kom in i det "socialistiska lägret". Efter det att plundringen upphörde etablerade han "normala" handelsförbindelser mellan staterna. Men dessa höll sig

---

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

till världspriserna, vilket innebar att i handelsförbindelser mellan arbetarstater, precis som mellan kapitalistiska länder, de mer ekonomiskt utvecklade tog en del av överskottet från de lägre utvecklade. Det jugoslaviska ledarskapet var det första att avslöja detta faktum. Det fördömde också det sovjetiska missbruket av de blandade handelsföretagen. Efter det har även andra arbetarstater klagat över denna situation, såväl som över andra omständigheter som missgynnar den och som Komekon och handelsfördragen mellan Sovjetunionen och de olika arbetarstaterna fortfarande inte har löst på ett tillfredsställande sätt.

Dessutom fanns det mer i det här än bara det automatiska spelet av marknadsrelationer mellan stater. Den sovjetiska regeringens medvetna politik gömde en del upprörande överraskningar för ledarna i de andra arbetarstaterna. Att bryta handels förbindelser och dra tillbaka sovjetiska tekniker, som ett påtryckningsmedel för att utpressa ledare som uttryckte allvarliga meningsskiljaktigheter, användes både av Stalin mot Jugoslavien och av Chrusjtjov mot Kina. Vad gäller Kina åtföljdes detta ekonomiska sabotage av att det tekniska hjälpprogrammet för att utveckla en atomindustri avbröts, och de sovjetiska ledarnas tystnad när det gällde hur de skulle se på en amerikansk aggression mot Kina späder troligen på de kinesiska ledarnas nuvarande misstänksamhet mot dem. Man kan också påpeka Fidel Castros observationer (för att använda ett mildt uttryck) kring Chrusjtjovs enväldiga beslut att dra tillbaka robotarna på villkor som Castro förkastade eftersom de innebar ett ingrepp i Kubas självbestämmanderätt. Och slutligen har Rumänien i COMECON bekämpat påtvingande av vissa mål på dess planering i namn av ”arbetsfördelning” som gynnade de redan mer industrialiserade länderna till de mindre utvecklade ländernas nackdel.

Eftersom partiet och staten är sammanväxta i alla arbetarstaterna utvidgas ekonomiska, politiska eller strategiska konflikter dessa stater emellan till meningsskiljaktigheter mellan de ledande partierna, och vice versa. Det mest slående exemplet är den sino-sovjetiska konflikten, som har gått över i en avgörande brytning.

Dessa meningsskiljaktigheter är inte begränsade till enbart partierna i arbetarstaterna; den internationella monolitismen finns inte mer. Så har det italienska och franska kommunistpartiet avvikit skarpt i sina respektive politiska linjer. Andra partier har tagit avstånd i speciella frågor eller i sina relationer till det ena eller det andra partiet eller gruppen av partier.

Även om den internationella monolitismen är borta, är de kommunistiska partiernas ledarskap inställda på att bevara monolitismen på den nationella nivån. Det är i själva verket en konsekvens i deras hyperbyråkratiserade organisationer av teorin om ”socialismen i ett land”. Inte ens i ledningen för det italienska kommunistpartiet – som av omständigheterna tvingats att visa upp en mer liberal attityd än något annat ledarskap i de kommunistiska partierna – tvekar att använda de mest byråkratiska metoder för att förhindra varje uttryck för avvikande åsikter som är det minsta organiserad. Det förekommer ingen ärlig konfrontation mellan politiska meningsskiljaktigheter i något kommunistiskt parti. Motsättningarna löses i diskussioner inom ledningen bakom slutna dörrar, och tas sedan, om behov föreligger, ned till medlemmarna av den segrande gruppen på det sätt som passar den – vanligtvis med förvrängningar av den förlorande gruppens ståndpunkter – och då bara för formellt godkännande.

Så ligger det till i den officiella kommunistiska rörelsen och i relationerna mellan de kommunistiska partierna. Det påminner starkt om diplomatiska relationer mellan stater, oavsett vilka sociala regimer de representerar. Nackdelarna med denna situation är uppenbar för ledarna för de kommunistiska partierna. Togliatti letade efter en lösning och under flera år – till och med i sitt ”testamente” som skrevs dagen innan han dog – föreslog han en ”polycentrism”, d v s att etablera ett antal internationella centra som skulle motsvara världens huvudsektorer. Men idén fick inget speciellt positivt gensvar.

Den föreslagna nya konferensen mellan partierna, som, till skillnad från konferenserna 1957 och 1961 där meningsskiljaktigheterna kamouflerades genom enhälliga resolutioner, skulle ta avstånd från det kinesiska kommunistpartiet, har stött på motstånd både från de ledarskap som följer en högerpolitik och från de som följer en vänsterpolitik.

Även om de kommunistiska partierna skiljer sig på avgörande frågor, som framgår av den sino-sovjetiska konflikten, är de alla, som jag påpekat, överens på en punkt: Det finns inget behov av en International såsom den existerade från 1919 till 1943. De kommunistiska ledarna blandar uppenbarligen ihop den kommunistiska Internationalen såsom den existerade fram till 1922-23 under Lenins och Trotskijs ledarskap med vad den blev under Stalins ledarskap. De betraktar en internationell organisation som inte bara onödig, utan t o m som ett hinder.

De har inte fört fram några argument för att stödja en sådan syn. På sin höjd finner man en ny version eller en parafra av den resolution som proklamerade den Kommunistiska Internationalens avskaffande: Efter att ha bidragit till skapandet av kommunistiska partier som är förmögna att fylla sina funktioner, är dess fortsatta existens en börda.

Ingen protesterade då, och ingen gör det idag, eftersom detta förkastande av en International inte bygger på någon teori utan på vissa pragmatiska behov – de som Kreml hade 1943, de som de olika ledarskapen hade då. I arbetarstaterna representerar dessa ledarskap intressena hos de byråkratiska skikt som måste skapa en jämvikt i sina relationer till arbetar- och bondemassorna i sina länder. I andra länder strävar de kommunistiska ledningarna efter makten genom politiskt samarbete med reformistiska och borgerliga partier, även om de tillskriver den sovjetiska ekonomiska utvecklingen en avgörande roll i vägen till socialismen. Därför kämpar de för att försäkra dessa partier om sin ”nationella” karaktär och är ivriga att förneka allt det som kan kompromettera dem vad gäller detta i de så efterlängta allierades ögon och som kan påminna om deras tidigare underdånighet i förhållande till Kreml.

Stalins efterträdare tvekar att formulera en teori i samklang med deras praktik. De föredrar att ta sin tillflykt till allmänna formuleringar som förnekar ”påståendet att Sovjetunionen skulle göra anspråk på ’hegemoni’ – rollen som ledare i det socialistiska lägret”, (*Marxismen-leninismens grunder*, en handbok publicerad i Moskva 1961 under överinseende av det sovjetiska kommunistpartiets ledning).¹⁰ Vid den tiden spriddes detta påstående, enligt handboken, ”från Belgrad”. En ny upplaga skulle ha varit tvungen att nämna att anklagelsen också går att rikta mot Peking, Bukarest, Tirana och Havanna – och listan blir bara längre. Hur som helst: Alltmedan den förnekar fakta framställer handboken grunderna för det sovjetiska tänkandet i följande termer:

”I den kommunistiska rörelsen finns över huvud taget inga ’överordnade’ och ’underordnade’ partier, liksom det i det socialistiska lägret inte finns några ’ledarstater’ och ’satellitstater’. Alla de socialistiska länderna är helt självständiga när det löser sina nationella problem, och alla är de likaberättigade vid lösningen av det socialistiska lägrets gemensamma problem. På samma sätt är det kommunistiska partierna och arbetarpartierna i dessa länder helt *självständiga och likaberättigade*; de bär ansvaret inför sitt lands arbetande och inför hela den internationella arbetarrörelsen, och inte inför något enda lands parti.”¹¹

Med andra ord har vi partier och stater som är *fria och likvärdiga*. Men vad händer om det uppkommer meningsskiljaktigheter mellan dem? Handboken förklarar i ett annat kapitel att det bara kan vara resultat av inflytandet från ”bourgeoisin och dess ideologiska representanter i arbetarrörelsen...”

¹⁰ *Marxismen-leninismens grunder*, Förlaget för litteratur på främmande språk, Moskva, 1961, s 666

¹¹ *Ibid.* S 666

”Partiernas enhet är inte någonting en gång för alla givet. Den utvecklas och stärks under kampen, då den utsättes för ursinniga attacker från bourgeoisin och dess ideologiska representanter i arbetarrörelsen. Mer än en gång har världsreaktionen försökt försvaga de kommunistiska partierna genom ideologisk undermineringsverksamhet.”¹²

Stalins sätt att tänka har, som vi ser, inte helt försvunnit från Moskva. Trots att vissa Lenin-dokument som var förbjudna under Stalins livstid har publicerats, så är de fortfarande döda bokstäver för Kremlbyråkratin. Faktum är att Lenin menade att ”den formella jämlikheten” mellan nationer var en otillräcklig grund för en verkligt proletär attityd. I sitt brev om den nationella frågan, som främst riktades mot Stalins politik inom detta område 1922, skriver han:

”Därför måste internationalismen hos en förtryckande eller sk ’stor’ nation (fastän den är stor endast genom sina våldshandlingar, stor endast på samma sätt som grobianen¹³) bestå i att iaktta inte bara formell jämlikhet mellan nationerna, utan också en ojämlikhet som från den förtryckande nationens, den stora nationens sida gottgör den ojämlikhet som faktiskt uppstår i verkligheten. Den som inte förstått detta har inte heller förstått den verkligt proletära inställningen till den nationella frågan, han har i grund och botten stannat kvar på den småborgerliga ståndpunkten och kan därför inte undgå att ideligen glida ner i en borgerlig ståndpunkt.

Vad är det som är viktigt för proletären? För proletären är det inte bara viktigt, utan också livsnödvändigt att han i den proletära klasskampen åtnjuter största möjliga förtroende från ickeryssarnas sida. Vad krävs för detta? För detta krävs inte bara formell jämlikhet. För detta är det nödvändigt att vi på ett eller annat sätt genom vårt uppförande eller genom eftergifter gentemot ickeryssen gottgör den misstro, den misstänksamhet, de oförrätter som ”stormakts”nationens regering under gången tid tillfogat honom.

Jag tror inte det är nödvändigt att mer ingående klargöra detta för bolsjeviker, för kommunister. Och jag tror att vi i föreliggande fall, beträffande den georgiska nationen, har att göra med ett typiskt exempel, då en sant proletär inställning till saken kräver ytterlig varsamhet, tillmötesgående och medgörlighet från vår sida. En georgier som nonchalerar denna sida av saken och överlägset slänger ut beskyllningar för ”socialnationalism” (medan han själv är inte bara en verklig och äkta ”socialnationalist”, utan också en brutal storrysk grobian), en sådan georgier kränker i själva verket den proletära klassolidaritetsens intressen...

Därför kräver i detta fall den proletära solidaritetens och följljaktligen också den proletära klasskampens vitala intressen, att vi aldrig förhåller oss formellt till den nationella frågan, utan ständigt tar hänsyn till den ofrånkomliga skillnaden i inställning när det gäller proletären från en förtryckt (eller liten) nation och proletären från en förtryckande (eller stor) nation”¹⁴

Försiktighet, omtanke, beredskap att kompromissa – den georgier som Lenin tänkte på kunde inte förstå dessa ord. Och det kan inte heller de byråkrater som har uppfostrats i denna georgiers skola. Det exempel de ger på ”socialistisk ömsesidig hjälp” i den ovan nämnda handboken är de sovjetiska truppers intervention i Ungern 1956!¹⁵ Men Lenin var en marxist som hatade poliser och kände igen dem även när de var förklädda till sovjetiska byråkrater. Till yttermera visso visste han, i enlighet med den marxistiska skolan, att formell jämlikhet var ett legalt begrepp, ”en lag grundad på ojämlikhet som alla lagar” (*Kritiken av Gothaprogrammet*). I den kapitalistiska världen har, som vi alla vet, alla människor ”lika rättigheter” att sova på Ritz hotell och under broarna. I Förenta Nationerna är alla länder formellt jämlika. Enligt Stalin och hans skola (om detta begrepp kan användas för att beteckna den sovjetiska byråkratin och dess lakejer) har Sovjetunionen, Kina, Rumänien, Kuba på

¹² Ibid. s 376

¹³ Lenin använde här begreppet ”Derzjimorda”, som betyder ”håll käften”. Det var namnet på en brutal polis i Gogols berömda pjäs ”Revisorn”.

¹⁴ Lenin, [Brev till kongressen m m](#)

¹⁵ *Marxismen-leninismens grunder*, a a, s 665

samma sätt "lika rättigheter i det socialistiska lägret" – ex att dra tillbaka sin ekonomiska hjälp, att dra tillbaka sina tekniker, för att inte tala om att producera eller inneha kärnvapen. "Internationalism" på en sådan grund kunde inte annat än skapa de nuvarande motsättningarna mellan arbetarstaterna och de kommunistiska partierna och kan inte annat än förvärpa dem.

Vilka är då de uppgifter och problem som har sitt ursprung ur den proletära internationalismen, den proletära internationalism som härstammar från världens ekonomiska och politiska enhet? De kan framställas så här:

- a) klasskampens behov i den kapitalistiska världen, som har varit uppknutna till arbetarrörelsens uppgifter och problem sedan begynnelsen, när den står inför internationella kapitalistiska överenskommelser, kapitalistisk konkurrens och cykliska upp- och nedgångar i den kapitalistiska ekonomin;
- b) de behov som härstammar från faran av krig mellan de kapitalistiska nationerna;
- c) det objektiva behovet av stöd till de koloniala och halvkoloniala folkens kamp för att befria sig från imperialism och kapitalism, inbegripet den nationella kapitalismen;
- d) behovet att försvara arbetarstaterna mot imperialistiska hot och aggressioner;
- e) behovet att i internationell skala föra uppbygget av socialismen vidare, att fortsätta det uppbygge som redan påbörjats i en tredjedel av världen, och att först och främst göra detta på den ekonomiska nivån för att reducera kostnaderna för att bygga upp en infrastruktur.

Till detta måste vi dessutom lägga mer långsiktiga mål: till exempel problem med utnyttjandet av sällsynta eller begränsade naturtillgångar, befolkningstillväxten, att använda framstegen i rymdforskningen på ett rationellt sätt o s v, och slutligen behovet att bygga det världsomfattande kommunistiska samhället.

Även den mest ytliga blick visar att det inte är lätt att gå från en allmän framställning av dessa uppgifter till att definiera dem på ett precist och detaljerat sätt. Och det även om vi bortser från existensen av byråkratiska ledningar för arbetarstaterna och i den revolutionära rörelsen. Bara på den nationella nivån vet varje militant hur svårt det ofta är att avgöra vilken typ av stöd man ska ge en enkel strejk (ekonomisk hjälp, punktstrejker, utvidgning av rörelsen o s v) om man tar hänsyn till fackföreningarnas situation och auktoritet på de givna fabrikena. Svårigheterna man möter är ännu större när det handlar om massrörelser med stora internationella politiska efterverkningar. De sovjetiska ledarna är utsatta för kritik för sin medbrottslighet, sin linje att sträva efter en illusorisk global överenskommelse med den amerikanska imperialismen på bekostnad av den vietnamesiska revolutionen, som den bara stödjer på ett begränsat sätt medan den fortsätter att sträva efter sin oheliga allians. Men denna kritik innebär inte att vi skulle kräva av ett revolutionärt ledarskap att kasta sig huvudstupa in i ett kärnvapenkrigs äventyr.

Vad gäller den ekonomiska hjälpen till länder som har störtat kapitalismen och bygger socialismen, kan vi fördöma allt som uppenbart härstammar från ett byråkratiskt synsätt (snålheten med denna hjälp i förhållande till den som ges till vissa kapitalistiska länder; att sätta priser på denna hjälp, att använda hjälpen till politisk utpressning o s v). Men när vi väl har sagt detta, kan vi också konstatera att vissa problem inte skulle elimineras bara för att de byråkratiska ledningarna försvann.

Det skulle t ex vara helt omöjligt att begära av det ryska folket, som har gått igenom så många år av uppoffringar och försakelser – saker som förvärrats av en byråkratisk och terroristisk ekonomisk ledning – att ge upp möjliga förbättringar av sin situation här och nu för att på det avgörande sättet öka stödet till mycket mindre utvecklade länder.

Ett antal problem skulle vara mycket enklare att lösa om kapitalismen hade störtats i de ekonomiskt högt utvecklade länderna. Hjälp till de underutvecklade länderna, t ex, kunde utökas utan att man minskade arbetarnas levnadsstandard i de ekonomiskt utvecklade länderna och tillväxttakten i alla länder kunde ökas betydligt över vad den är idag. Men detta är framtidens musik, som även om det inte är drömmarnas, knappast handlar om imorgon.

Idag har lösningen av de objektiva internationella uppgifterna komplicerats av det faktum att världsrevolutionen följer en gång som inte förutsågs av bolsjevikerna 1917 – från den kapitalistiska världens underutvecklade periferi in mot de centrala kapitalistiska länderna, snarare än ut från dessa till de mindre utvecklade länderna. Lösningen kompliceras också av existensen av byråkratiska ledarskap som gynnas av denna situation. Denna situation måste då tjäna som utgångspunkt när vi bestämmer de internationella uppgifterna och hur de ska lösas. Ett halvt sekels samlade erfarenheter har bekräftat vad teorin har pekat på, nämligen att det är omöjligt att slå fast en internationell handlingslinje som bara baseras på nationella verkligheter. Tvärtom: En revolutionär politik och de uppgifter som passar till speciella nationella omständigheter kan bara bestämmas genom att formulera en handlingslinje dragna ur en allmän analys av världsläget vid varje avgörande vändpunkt i den internationella situationen.

Om vi tar hänsyn till den marxistiska synen på enhet i tanke och handling kan en övergripande analys och en internationell politik bara produceras av en internationell organisering av det revolutionära marxistiska avantgardet. Och en sådan organisation måste vara både fristående från varje stat genom sina medlemmars aktivitet kopplad till massornas kamp i de koloniala och halvkoloniala länderna, till massornas kamp i de ekonomiskt utvecklade kapitalistiska länderna och till kampen i arbetarstaterna mot apparaterna och de makthavande byråkratierna.

Det är naturligtvis otänkbart att skapa en ny upplaga av den Kommunistiska internationalen i den form till vilken Stalin reducerade den. Vad vi tänker på är återvändandet på en högre nivå till erfarenheterna från den Kommunistiska Internationalen som den såg ut under de första fem åren under Lenins och Trotskijs ledning. Dessa erfarenheter fyller en av de mest magnifika sidorna i arbetarrörelsens historia och spridde skräck i den kapitalistiska världen, en skräck som fortfarande finns kvar; den kan inte suddas ut av vad den byråkratiska degenerationen gjorde med den.

Även i den degenererade form Stalin förde den Kommunistiska Internationalen till, kände han behovet att upplösa den, med den falska motiveringen att den hade uppfyllt sin funktion att skapa nationella kommunistiska partier som var förmögna att sköta sina egna affärer. Dessa partier befinner sig nu, som vi vet, i en kris utan motstycke. Vi ser hur de slits mellan behovet av att anpassa sig till nationella omständigheter. Dessutom ser de inte dessa behov i deras förhållande till arbetarklassens grundläggande historiska intressen.

Det var denna motsättning som gav upphov till fiaskot för den Kommunistiska Informationsbyrån (Kominform) bara ett år efter grundandet i samband med krisen mellan Jugoslavien och Sovjetunionen. Denna motsättning var också roten till oförmågan hos världskongresserna 1957 och 1960 att komma längre än allmänna analyser som kunde tolkas hur som helst, och de är också grunden till de nuvarande svårigheterna att sammankalla en ny konferens p g a kinesernas och andras kategoriska motstånd.

Det förklarar också det motsägelsefulla efterspelet efter Trikontinentalkongressen 1966 i Havanna. De kubanska arrangörerna av denna kongress försökte seriöst att skapa en enad front mellan rörelserna i Asien, Afrika och Latinamerika. Men detta stötte på motstånd dels i form av den sovjetiska regeringens minst sagt tveågsna linje i Vietnamkriget och dels i form av de latinamerikanska kommunistiska partiernas vägran att släppa sin opportunistiska politik för en revolutionär.

Det objektiva behovet av en internationell revolutionär organisation för att föra fram en världsomfattande politik ett behov som bolsjevikerna erkände för femtio år sedan genom skapande av den Kommunistiska Internationalen – har aldrig upphört att vara den trotskistiska rörelsens centrala uppgift från den stund då det stod klart att synen på ”socialismen i ett land ” inom sig bar fröet till nedbrytandet av den kommunistiska rörelsens internationella enhet.

När den Kommunistiska Internationalens politiska slut fullbordades då Hitler utan motstånd kunde gripa makten, och när dess faktiska slut kunde ses, beslöt den trotskistiska rörelsen att det var nödvändigt att skapa den Fjärde Internationalen. Den insåg att den organisation som skapades på detta sätt under en hel period bara kunde vara en numerärt svag kaderorganisation. Men dess skapande var en tvingande nödvändighet för att hålla synen på den revolutionärt marxistiska Internationalen levande i verkligheten, och inte bara i böckerna. Det var nödvändigt att ge de revolutionära marxisterna, ivriga att föra kampen vidare, en möjlighet att utveckla en internationell handlingslinje, i alla fall på de teoretiska och politiska nivåerna, och att arbeta för skapandet av en framtida revolutionärt marxistisk massinternational och dess nationella sektioner.